

Weidevogels van de Lopikerwaard Monitoring 2023

Arjan van Duijvenboden
Duijvenboden Natuur rapport 230204
in opdracht van
Collectief Lopikerwaard
november 2023

colofon

Tekst, kaarten en foto's:

Arjan van Duijvenboden, DNatuur, 2023

Gebruik van (delen van) deze rapportage alleen in overleg

Veldmedewerkers:

Marleen van der Lee

Rienk Geene

Opdrachtgever:

Collectief Lopikerwaard

contactpersoon: Gebiedscoördinator Maarten van Beek

Inhoudsopgave

Samenvatting:	4
1. Inleiding	6
Werk- en telgebied.....	7
Opzet monitoring.....	8
2. Weer en klimaat.....	9
Dekking, voedsel en het weer	9
3. Agrarisch natuurbeheer in de Lopikerwaard.....	11
4. Resultaten: De Lopikerwaard als geheel.....	13
Verloop van het broedseizoen in getallen.....	14
Steltlopers.....	16
Eenden	17
Gele kwikstaart, graspieper, veldleeuwerik, visdief, zwarte stern.....	18
Dichtheid/100 Ha en het probleem daarmee.....	19
Vogels op de kaart.....	21
Uitgelicht: De grutto en de kievit: de dorpeling en de nomade.....	25
Uitgelicht: De veldleeuwerik in de Lopikerwaard 2023.....	26
5. Resultaten: grutto in de telgebieden.....	31
Aantallen grutto broedparen gedurende het seizoen.....	31
Bruto territoriaal succes per telgebied	33
Dichtheden van grutto in telgebieden vergeleken.....	36
5. Conclusies.....	39
6. Een stapje verder met Agrarisch Natuurbeheer in de Lopikerwaard.....	40
Bijlage 1: alle soorten op een rij.....	43

Samenvatting:

Heel kort: Voor de grutto was het een succesvol voorjaar, met uitstekende aantallen broedparen en gezinnen met jongen. De reden hiervoor lijkt een warme winter gevolgd door het warme natte voorjaar te zijn, gecombineerd met de toename in plas dras beheer. De Kievit deed het heel wat minder en lijkt niet zo veel op te hebben met het plas-dras (in 2023).

In opdracht van Collectief Lopikerwaard heeft DNatuur in 2023 weidevogelmonitoring uitgevoerd in het gebied. Het gaat daarbij om een beheermonitoring in 3 telronden (april, mei en juni) in 4000 Ha. Deze monitoring heeft tot doel om het gevoerde weidevogelbeheer te kunnen bijsturen (tijdens broedseizoen en in de loop der jaren) en intern te controleren op effectiviteit. Daarnaast heeft het een rapportagefunctie.

In 2023 hebben de agrariërs in het collectief aanzienlijk meer plas-dras gerealiseerd als in 2022 en dat lijkt zich in 2023 al direct uit te betalen. De warme winter en het natte vroege voorjaar kende een vroege en succesvolle broedperiode van grutto (414 broedparen, waarvan 340 een gezin vormden) en (mede door de plas dras percelen) een hoog aantal gezinnen, bijna twee maal zoveel als in 2022 (372 broedparen, waarvan 174 een gezin vormden). Uit de verschillende kaarten blijkt dat met name de grutto de plas dras percelen aantrekkelijk vindt.

De Kievit nam juist af en profiteerde niet van het uitgebreide plas dras beheer: deze soort bevond zich (in 2023) veel vaker in de maispercelen. Het natte warme voorjaar was voor de Kievit niet gunstig: er broedden veel minder (688 broedparen) Kieviten in de Lopikerwaard als in 2022 (934 broedparen en er

werden ook relatief weinig gezinnen waargenomen. Dit geldt ook voor de scholekster, terwijl de tureluur wat vaker dan in 2022 werd waargenomen. De slobbeend nam iets toe in aantal.

Verder concentreren een aantal soorten vogels zich (bv veldleeuweriken en grutto's) zich steeds meer in enkele polders van de Lopikerwaard, aangetrokken door precies de goede omstandigheden. Dat is te zien aan de dichtheden per 100 Ha en aantallen grutto's per telgebied, maar ook aan de verschillende kaarten. Per soort zijn een klein aantal 'toppolders' aan te wijzen. Door zoveel mogelijk omstandigheden van de 'toppolders' te kopiëren naar andere gebieden kan verder worden gewerkt aan de kwaliteit van het agrarisch natuurbeheer.

DNatuur pleit voor de invoering van pakketbundels, om gericht beheer te bieden voor verschillende soortgroepen en te voorkomen dat we ons bij agrarisch natuurbeheer alleen richten op de grutto:

A: Gruttobundel

(zoals ook omschreven in rapportage 2022)

Doelsoorten: grutto, tureluur, slobbeend

Deze bundel is gericht op soorten van min of meer kruidenrijk, nat grasland

B: Kievitbundel

doelsoorten: Kievit, scholekster, veldleeuwerik, gele kwikstaart, graspieper

Deze bundel is gericht op open, droog land

C: Eendenbundel

Doelsoorten: Kuifeend, krakeend, wilde eend, zomertaling

Deze bundel is gericht op rust en slootkantenbeheer

© Arjan van Duijvenboden

1. Inleiding

Agrarische natuur & landschapsvereniging De Lopikerwaard e.o. is opgericht op 25 maart 1999 en gaat vanaf 2022 verder als Collectief Lopikerwaard. De vereniging heeft ten doel om een duurzame landbouw te ontwikkelen en te versterken. De landbouw dient in evenwicht te zijn met een verantwoord beheer en ontwikkeling van natuur en landschap in de Lopikerwaard. Het behoud van de streekeigen natuur- en landschapswaarden is een ander belangrijk doel, waarbij zoveel mogelijk de particuliere grondeigenaren en gebruikers, op basis van vrijwillige medewerking, worden ingeschakeld (bron: collectief Lopikerwaard).

Agrarisch natuurbeheer in de Lopikerwaard kan bestaan uit het streven naar schoon slootwater of het behouden van landschappelijke elementen zoals knotbomen en geriefbosjes, of het behouden van een goed leefgebied voor weidevogels. Deze onderdelen van natuurbeheer staan nooit alleen, maar helpen mee aan het behouden en verhogen van de biodiversiteit in het gebied. Steeds meer natuurbehoud wordt dan ook opgenomen in wetgeving en reguliere agrarische regelingen, maar ook in contracten van agrariërs met melkfabrieken.

Agrarisch natuurbeheer is allang niet meer een hobby van een handjevol idealisten. Het is een serieus onderdeel van de bedrijfsvoering, waarbij de boer levert wat de Nederlandse maatschappij vraagt; voedsel, maar ook een leefbaar en biodiverser landschap. Natuur- en landschapsbeheer is dan ook een vak, waar de agrariërs van Collectief Lopikerwaard zich bij laten assisteren

door de gebiedscoördinator, medewerkers, bestuursleden en vrijwilligers. Ook DNatuur heeft in 2023 een rol gehad in het behoud van weidevogels in de Lopikerwaard, als adviseur van het collectief. In het voorjaar zijn vogeltellingen uitgevoerd. Naast de directe advisering aan de hand van de telresultaten in het broedseizoen heeft DNatuur in dit rapport de resultaten samengevat en adviezen opgesteld die wellicht bijdragen aan het verder professionaliseren van het weidevogelbeheer in de Lopikerwaard.

Dit rapport heeft naast een adviserende ook een 'doe het zelf-functie': door te bladeren in de kaarten is goed te zien wat er gedurende het broedseizoen gebeurde met de weidevogels in de verschillende polders.

Gebruikte termen

In dit rapport worden een aantal 'vaktermen' gebruikt, die wellicht wat verheldering vooraf kunnen gebruiken:

- **Beheercontract:** door agrariër met collectief afgesloten contract waarin voor een of meer percelen staat beschreven welke handelingen wel of niet in een bepaalde periode zullen worden verricht. Denk bijvoorbeeld aan het niet maaien van een perceel tussen 1 april en 1 juni.
- **Territorium:** door middel van gedragswaarneming vastgestelde plaats waar een paar vogels (bijna) een nest of jongen heeft
- **Broedpaar:** een vogelpaar dat (bijna) een nest heeft
- **Gezin:** een vogelpaar dat jongen heeft
- **BTS: Bruto territoriaal succes:** welk percentage van de broedparen heeft in een gebied ook jongen gehad

- **Monitoring: het vastleggen van territoria door middel van gedragswaarnemingen**
- **Hotspot: concentratie weidevogelterritoria**
- **Mozaïek : lappendeken van verschillende soorten agrarisch natuurbeheer**

Werk- en telgebied

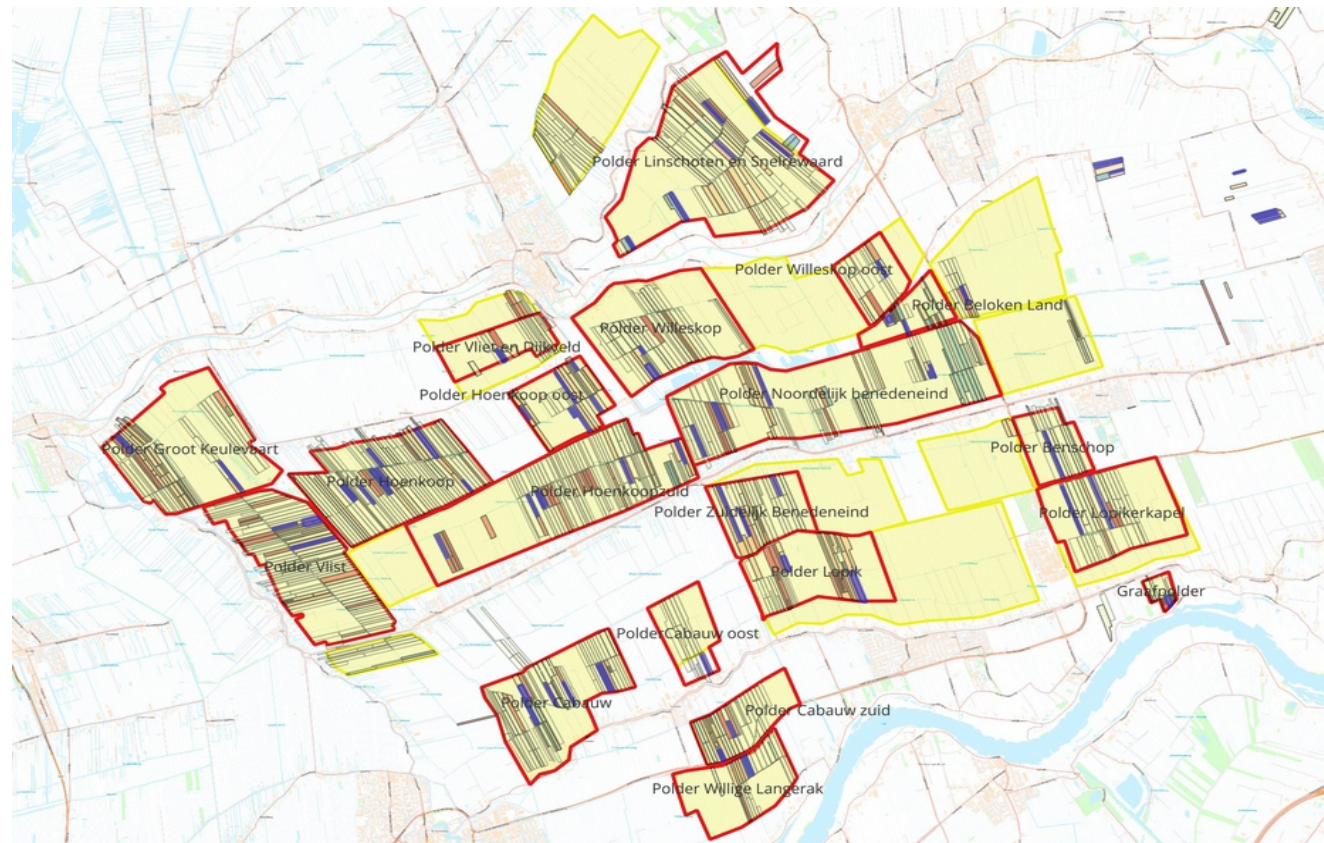
Het werkgebied van Collectief Lopikerwaard is groot, zo'n 15.000 hectare tussen Lek, Vlist, IJsselstein en Oudewater. In dat gebied helpt het collectief agrariërs om op een verantwoorde manier invulling te geven aan natuurbeheer binnen de landbouw.

Om de effectiviteit van het agrarisch natuurbeheer te kunnen meten en om het beheer (en daarmee gemeenschapsgeld) zo efficiënt mogelijk in te kunnen zetten heeft het Collectief aan DNatuur gevraagd om de weidevogels in 2022 en 2023 te monitoren (zoals ook in de periode 2010-2014 het geval was).

In 2023 heeft het collectief aan DNatuur gevraagd om een kleiner gebied te monitoren dan in 2022 het geval was. De reden hiervoor is onder meer de afwezigheid van weidevogels in sommige delen van telgebieden, gecombineerd met het niet (meer) afsluiten van beheercontracten door de boeren in die gebieden. De energie kan dan beter in gebieden met een goede

weidevogelpotentie worden gestoken.

Dat maakt dat er in 2023 iets minder dan 4000Ha gemonitord is, tegenover 5600 Ha in 2022 (afb. 1). Ook in de periode 2010-2014 was sprake van een ander telgebied. Voor de uitvoering van de monitoring en voor de sturing van het agrarisch beheer maakt dat niet uit, maar het maakt vergelijking van gebieden in de verschillende jaren wel ingewikkelder. Dit rapport richt zich vooral op 2023, met af en toe een terugblik op 2022. Voor een terugblik op de periode 2010-2014 en vergelijking met 2022 wordt verwezen naar de rapportage van 2022.

Afbeelding 1: Telgebied in 2023 (rood omlijnd) en telgebied 2022 (geel gearceerd).

Opzet monitoring

Samen met de gebiedscoördinator is voor Lopikerwaard in 2023 de volgende methode ontworpen, die in datums van telronden iets verschilde van 2022:

Gedragmonitoring in het grootste deel van het werkgebied in 3 telronden, zowel in percelen met vastgelegd weidevogelbeheer als daarbuiten.

Om een breed beeld van de weidevogelstand te verkrijgen en inspeland op het enigszins vroeg beginnend broedseizoen is gemonitord in de periode 15 tot 30 april (R1), 15 tot 30 mei (R2), en 3 tot 15 juni (R3).

(2022: 11 tot 25 april (R1), 7 tot 18 mei (R2), en 1 tot 10 juni (R3))

Deze perioden zijn -in overleg met gebiedscoördinator- gekozen als signaaldatum voor eventuele aanpassingen in het (last minute) beheer en als graadmeter voor de weidevogelstand in de Lopikerwaard (lange termijn). Tijdens de telronden is steeds min of meer dezelfde volgorde van telgebieden aangehouden waardoor ieder gebied een interval kent van 2-4 weken.

De basis voor de monitoringstechniek is de methode die voor BMP-tellingen (Broedvogel Monitoring Project, halverwege de jaren '90 ontwikkeld door Sovon en nog steeds de standaard methode voor de meeste vogeltellingen) wordt toegepast in grasland. Alle waarnemingen worden gebaseerd op gedrag van vogels, er worden geen nesten gezocht.

Op plaatsen waar dit mogelijk was, is gekozen voor betreding van percelen om een gedetailleerder beeld te krijgen van het weidevogelgedrag. Dit was contractueel alleen voor de percelen met weidevogelbeheer betreding toegestaan. Binnen telgebieden (afb. 1) werden daarom twee vormen van monitoring toegepast:

- in percelen met een weidevogelcontract werd een Mozaïekscan (ook wel BTS telling genoemd) uitgevoerd, waarbij de percelen betreden worden om een gedetailleerder telling te kunnen doen en alarmtelling voor grutto, tureluur, Kievit en scholekster uit te voeren.
- In percelen zonder weidevogelcontract ('witte gebieden') werden vanaf openbare plaatsen en naastgelegen beheerpercelen de vogels in kaart gebracht met de veldmethode van BMP. Deze percelen worden niet betreden.

De monitoring werd uitgevoerd door Arjan van Duijvenboden, Rienk Geene en Marleen van der Lee, allen ervaren weidevogel onderzoekers. Per dag werden 1 of meer telgebieden onderzocht, waarbij de veldgegevens in Boerenlandvogelmonitor.nl zijn vastgelegd.

Binnen 48 uur (meestal nog dezelfde dag) ontving de gebiedscoördinator een mail met stippenkaarten van de teldag en eventuele veldwaarnemingen, als basis voor eventuele last-minute aanpassingen in het beheer door de agrariërs. Ook werd vaak met agrariërs gesproken over de aanwezige vogels en het beheer, waarbij door de tellers uiteraard verwezen werd naar de gebiedscoördinator voor verdere info hierover.

In het najaar van 2023 is gewerkt aan dit rapport, waarin op basis van de verkregen gegevens analyses en adviezen zijn opgenomen.

2. Weer en klimaat

Klimaat en weer hebben een grote invloed op de weidevogels. Weer kan zorgen voor een goed of slecht broedseizoen, klimaat kan er voor zorgen dat soorten verdwijnen of verschijnen in een gebied. De praktijk leert dat we allerlei regelingen en afspraken kunnen maken op het gebied van natuurbeheer, maar dat hier altijd een zekere flexibiliteit en veel variatie in moet zitten om in te kunnen spelen op het weer.

Dekking, voedsel en het weer

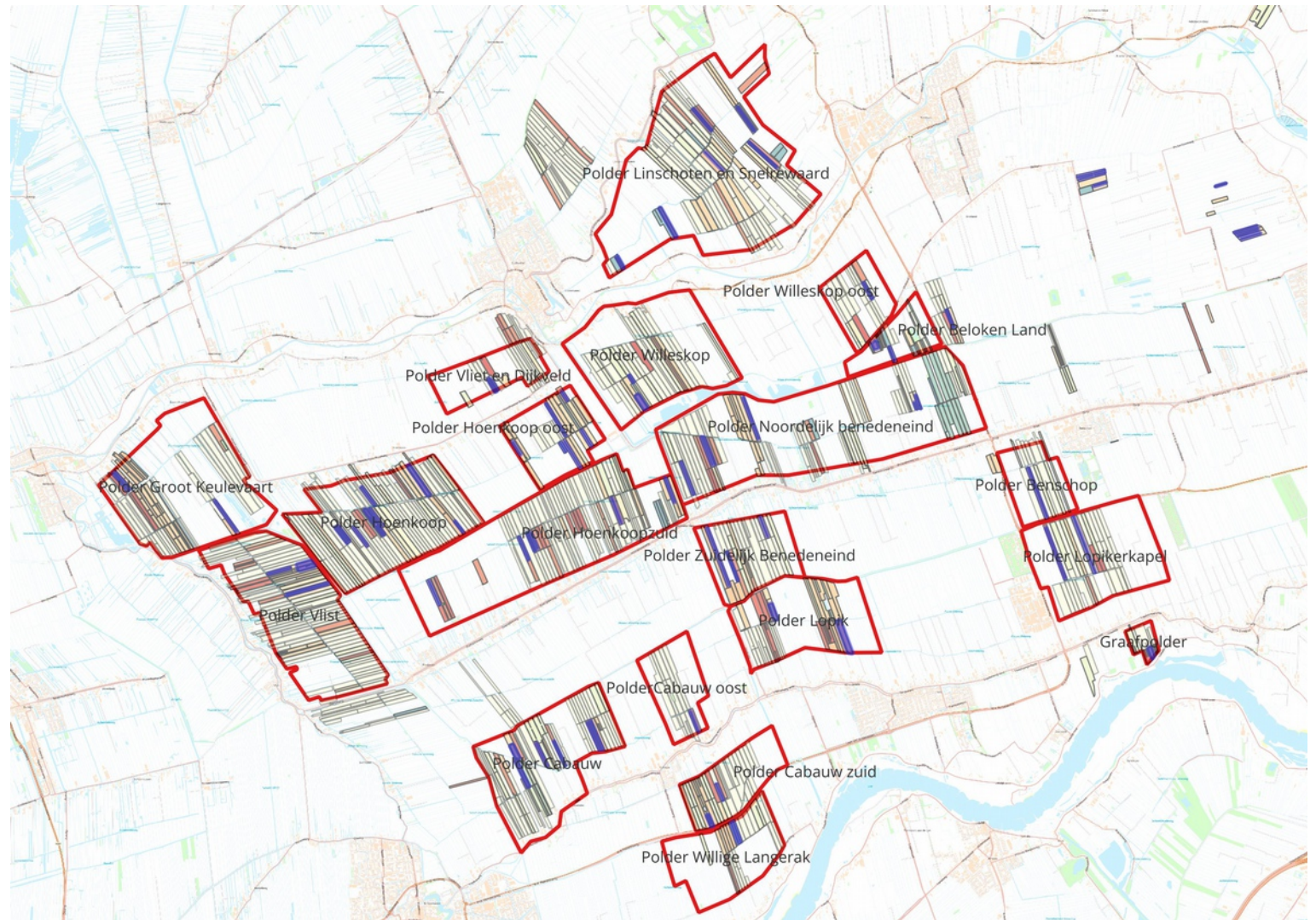
De winter van 2022/2023 was erg warm. In zowel januari als februari was de gemiddelde temperatuur in de Lopikerwaard bijna 2°C warmer dan gemiddeld, en ook in maart was de gemiddelde temperatuur nog 0,5°C hoger dan in andere jaren. Gecombineerd met een droog en zonnig februari en weer wat natter maart heeft dit gezorgd voor een start van het weidevogelseizoen met vrij hoog gras. Een gunstige start voor weidevogels met een lange snavel en een voorliefde voor een beetje dekking om het nest, zoals de grutto en de tureluur. Voor de Kievit en de scholekster was het meeste gras al te lang, die moesten het vooral hebben van mais- en (in mindere mate) plas dras percelen (afb. 2).

Na maart bleef door weinig zon en veel regen voorjaarstemperatuur achter tot in mei, waarna deze snel steeg tot 3,5 °C boven het gemiddelde van juni. Ook het aantal zonuren lag in juni veel hoger dan gemiddeld, waardoor er veel verdamping was en veel percelen in de eerste week van juni al zeer droog werden. In dit soort percelen kan een weidevogel (volwassen of jong) geen voedsel meer vinden. Op dat moment zijn plas dras gebieden van levensbelang en het Collectief heeft dan ook een aantal plas dras contracten verlengd .

Het relatief groeizame weer heeft er voor gezorgd dat het gras al vroeg geschikt was om gemaaid te worden. De regen in april heeft er voor gezorgd dat de meeste agrariërs toch in mei gingen maaien. Door de combinatie van dagen met regen en zonneschijn werd de eerste snede redelijk gespreid gemaaid. Dat is doorgaans gunstig voor weidevogels, die behoefte hebben aan grasland met verschillende hoogtes en bewerkingen/beweiding (een mozaïek).

Afbeelding 2: 17 april, een kievitsnest komt uit in Polder Benschop

Afbeelding 3: Het door de agrariërs gecontracteerde weidevogelbeheer (gekleurde percelen) met de plas dras percelen uitgelicht (blauw) in de telvakken 2023 (rood omljnd)

3. Agrarisch natuurbeheer in de Lopikerwaard

Agrarisch natuurbeheer via het Collectief (voorheen Agrarische Natuur Vereniging, ANV) vindt in de Lopikerwaard al decennia plaats (eigenlijk al honderden jaren, maar dan zonder contracten en onbeschreven, door boeren met hart voor de natuur). Beheer van de 'eigen' natuur is onderdeel van vrijwel elk agrarische bedrijf. De boeren van Collectief Lopikerwaard worden daarin gesteund door een eigen team professionals, mensen die regels, geldstromen, bedrijfsvoering en ecologie samen laten komen.

Via contracten worden afspraken gemaakt voor langere of kortere tijd met boeren, die bijvoorbeeld legfels zoeken en beschermen, water op hun land pompen, vaste mest op het land brengen of een rustperiode creëren in het broedseizoen. Voor zover mogelijk is daarin flexibiliteit: geen voorjaar verloopt het zelfde en vooral de laatste 10 jaar zien we weerrecord na weerrecord sneuvelen.

Voor 2023 is vooral ingezet op een flinke vergroting van de oppervlakte plasdras in het gebied (mededeling gebiedscoördinator). Vooral in juni werd er aanspraak gedaan op de flexibiliteit in bedrijfsvoering van de agrariërs, toen bleek dat eind mei een erg droge periode was ingegaan en verlenging van zo veel mogelijk plas dras percelen nodig was om de vogels (vaak met jongen) nog voldoende voedsel te bieden (afb. 4).

Niet iedereen doet mee met collectief agrarisch natuurbeheer: door onder andere intensivering van sommige bedrijven en zwaardere eisen om aan agrarisch natuurbeheer mee te doen zijn in de loop der jaren soms vrij grote gaten ontstaan in het gecontracteerd natuurbeheer, de zogenaamde 'witte gebieden'. Deze zijn in afbeelding 3 zichtbaar als percelen die niet zijn ingekleurd.

Dat wil niet zeggen dat in de witte gebieden geen natuurbeheer plaatsvindt; boeren werken met natuur en hebben bijna altijd op een manier een band met die natuur en het landschap. Wel ontbreekt het in de witte gebieden soms aan kennis en bewustzijn van natuurwaarden, zodat weidevogels hier niet kansloos, maar wel kansarmer zijn. De mate waarin verschilt van bedrijf tot bedrijf.

Afbeelding 4: Greppel plasdras is flink in oppervlak toegenomen in 2023 in de Lopikerwaard

4. Resultaten: De Lopikerwaard als geheel

Hoewel ze is opgedeeld door kaden en lintdorpen, zijn de polders van de Lopikerwaard groot en voor weidevogels vormen ze vaak een geheel van plekken waar gegeten wordt, territoria worden bevochten, gebroed wordt en waar jongen worden groot gebracht. De wereld van een grutto of kievit is veel groter dan het broedgebied, soms hoort zelfs Afrika tot de gruttowereld.

Toch richten we ons in het agrarisch natuurbeheer vooral op de broedperiode in Nederland, waarbij de laatste jaren de opgroeiperiode van de jonge vogels ook steeds meer aandacht krijgt (afb. 5). We zien dat aan de monitoring die vooral de broedperiode als zwaartepunt heeft, maar ook aan de meeste beheercontracten die dezelfde periode beslaan.

Het beeld dat we hebben van de Lopikerwaard is vooral van het broedseizoen. In de periode april, mei, juni zijn 6168 vogels genoteerd in en direct naast de telgebieden, waarvan 5569 territoria. Het betreft dan alle in het boerenland levende vogels, van grutto tot canadese gans, maar ook soorten als rietgors (de steltlopers zijn wel de overgrote meerderheid). Alleen de meerkoeten zijn niet genoteerd, omdat deze met zo veel in de polders broeden dat noteren te veel tijd zou kosten.

Bovendien is de monitoring gericht op agrarisch weidevogelbeheer, waar de meerkoet als watervogel niet van afhankelijk is. Veel eenden (ook watervogels) zijn dit wel door de keuze van de broedplaats.

Afbeelding 5: De oorzaak van heel veel hotspots: de vele (nieuwe) plas dras percelen in de Lopikerwaard.

Verloop van het broedseizoen in getallen

Hoe heeft de Lopikerwaard 'gescoord' dit jaar? Dat lijkt eenvoudig door de aantallen territoria per telronde te bekijken (afb. 6 en bijlage 1).

In eerste telronde R1 (april) waren er 25% minder waarnemingen van grutto's in de Lopikerwaard en ook de andere soorten leken flink afgenomen. In mei bleek echter het aantal grutto's flink toegenomen tot 414 territoria, meer dan in 2022. (Ook was er iets aan de hand met de waarnemingen, hier komen we later op terug) Ook de tureluur nam in aantal toe, maar met name de Kievit bleef achter in aantal: slechts 688 territoria in 2023 tegenover 934 in 2022. Bij de eenden zien we slechts lichte toe- of afnames en bij de zangvogels bijna een verdubbeling van het aantal territoria veldleeuwerik!

De aantallen broedparen per telronde van de belangrijkste soortgroepen worden na afb.6 behandeld met behulp van grafieken, net als de in de rechter drie kolommen opgesomde gegevens over dichtheid.

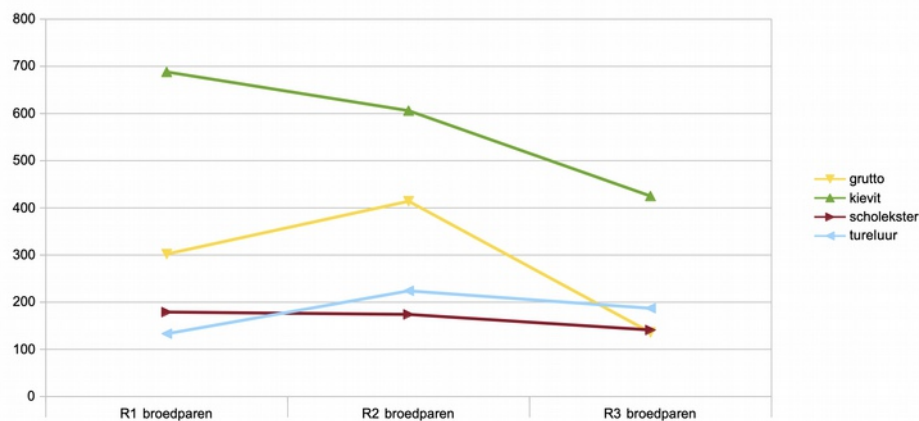
	2022	2023	Aantal territoria 2023								
	maximaal waargenomen aantal territoria	maximaal waargeno- men aantal territoria	R1 aantal	R2 aantal	R3 aantal	Waarvan R2 gezin	Waarvan R3 gezin	toe/afname max. aantal territoria 2023 tov 2022	Dichtheid/ 100Ha 2022	Dichtheid/ 100 Ha 2023	Toe of afname dichtheid 2023 tov 2022
steltlopers									5600 Ha	3892 Ha	
grutto	372	414	302	414	136	340	127	11%	7	11	60%
kievit	934	688	688	606	425	363	269	-26%	17	18	6%
scholekster	208	179	179	174	141	35	30	-14%	4	5	24%
tureluur	175	224	133	224	187	158	165	28%	3	6	84%
eenden											
Bergeend	48	42	42	37	17			-13%	1	1	26%
Krakeend	158	148	148	143	97			-6%	3	4	35%
Kuifeend	44	40	36	40	28			-9%	1	1	31%
wilde eend	161	192	179	192	109			19%	3	5	72%
wintertaling	12	21	21	0	1			75%	0	1	152%
zomertaling	9	9	9	6	2			0%	0	0	44%
slobeend	108	116	116	82	26			7%	2	3	55%
kleine zangvogels											
Gele kwikstaart	15	13	5	8	13			-13%	0	0	25%
Graspieper	18	18	18	2	4			0%	0	0	44%
Veldleeuwerik	37	60	55	60	32			62%	1	2	133%
sterns											
Visdief	4	4	4	3	3			0%	0	0	44%
Zwarte stern	50	45	0	40	45			-10%	1	1	29%

Afbeelding 6: De tabel die heel veel zegt over de aantallen territoria van de belangrijkste soorten in de Lopikerwaard. Maximale aantallen territoria en dichtheden 2023 worden vergeleken met 2022, maar ook de aantallen territoria per telronde (R1-3) is weergegeven en welk aantal van deze territoria gezinnen met 1 of meer jongen betrof.

Steltlopers

Agrarisch land is vooral van waarde voor steltlopers, wat we ook zien aan het feit dat deze groep het grootst in aantal is. Het is een gevarieerde groep, als we kijken naar levenswijze. Zo vangt de kievit vooral op zicht diertjes op planten en de grond, terwijl de grutto vooral op de tast wormen uit de grond haalt. Jonge grutto's eten weer vooral van planten en de bodem. We zullen de talrijkste soorten er even uitlichten:

In afb. 6 en 7 zien we dat de **kievit** (zoals eerder gemeld) geen geweldige start van het seizoen heeft en de soort herstelt zich ook niet in 2023.

Afbeelding 7: broedparen per telronde meest talrijke steltlopers

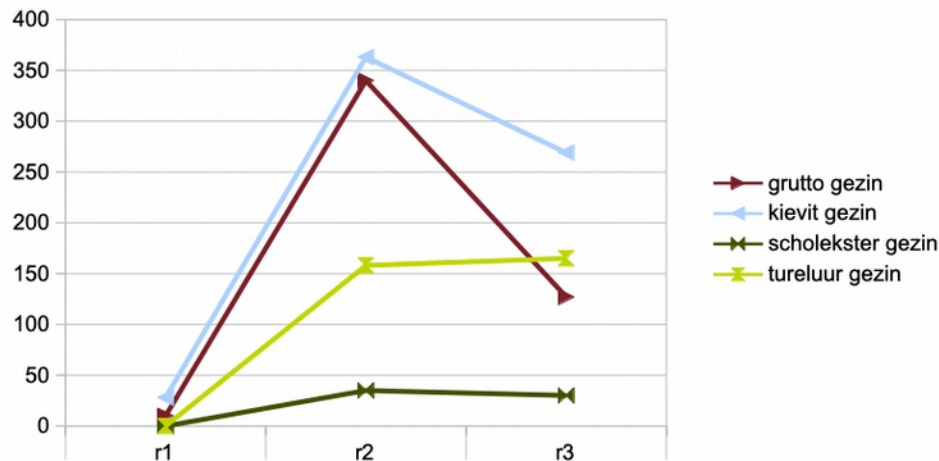
Opvallend is ook de geleidelijke afname van de broedparen met in mei en juni gezinnen (afb. 7). Dat duidt op een gespreid broedseizoen en herbreed, maar toch zien we dat van de bijna 700 broedparen kievit (waarvan 363 gezinnen, afb. 6 en 8) in april slechts iets meer dan 400 broedparen (waarvan 269 gezinnen) over zijn in juni. Dat betekent dat bijna de helft van de kieviten ofwel geen kans zien een tweede legsel groot te brengen, ofwel ook het eerste niet groot brengt en vertrekt. Begin juni zijn er ook nog 131 nesten aanwezig, deze kieviten hebben tot in juli jongen.

De lijn van het aantalsverloop van de **grutto** komt dit jaar (afb. 7) overeen met die van de **tureluur**: een piek in R2, daarna terugloop.

Van deze laatste soort is bekend dat deze in april (R1) slecht zichtbaar is en onderteld wordt. Het is mogelijk dat dit in 2023 ook is gebeurd met de grutto: in april leken er maar 302 broedparen aanwezig, 70 minder dan in 2022. In R2 (mei) nam dit aantal plotseling toe, waarbij er ook nog eens sprake was van 340 gezinnen. Deze broedparen waren ook allemaal al aanwezig in R1 (april) maar zijn niet allemaal gezien. Dit is het eerste jaar (voor DNatuur) waarin dit verschijnsel zich voordoet bij de grutto. Echter, veel telgebieden waren dit jaar door verkleining ook niet hard (door bomen, water, huizen of wegen) begrensd; er is dus ook de mogelijkheid dat vogels buiten de telgebieden broedden en met jongen de telgebieden zijn binnen gelopen (immigratie).

Bijzondere vermelding verdient het aantal van 340 gruttogezinnen in mei. Niet alleen betekent dit dat veel grutto's jongen hebben groot gebracht dit jaar, dus een hoog bruto territoriaal succes (waarover later meer), het zijn er ook veel meer dan in 2022, toen er maximaal 174 gezinnen werden waargenomen! In 2023 waren er dus in kleinere telgebieden bijna 2 maal zoveel gezinnen. Dat is een prachtig en opmerkelijk resultaat voor de gruttopopulatie in de Lopikerwaard.

Met de aantallen scholeksters ging het niet zo goed in de Lopikerwaard dit jaar. Het aantal broedparen nam af van 208 (maximaal 30 gezinnen) in 2022 naar 179 in 2023, maar bovendien zijn er maar maximaal 35 gezinnen gezien, wat betekent dat de reproductie van deze soort zowel in 2022 als in 2023 erg laag is. Als dit jaren aanhoudt zorgt het voor sterke terugloop van de soort.

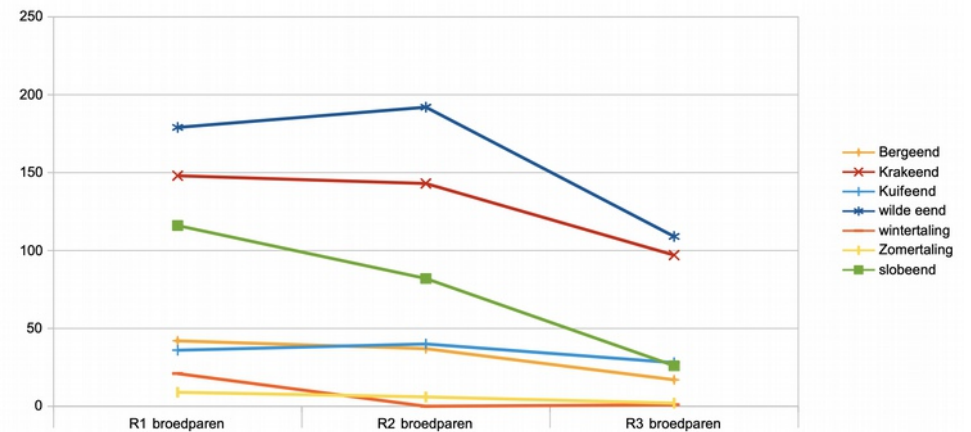

Afbeelding 8: Aantal waargenomen gezinnen, voor de talrijkste steltlopers in april (R1), mei (R2) en juni (R3).

Eenden

Veel eenden zijn late broeders, maar zijn al wel vroeg in het seizoen als broedpaar aanwezig in het boerenland. We zien de aantallen tussen R1 (april en R2 (mei) dan ook maar licht (of niet) dalen. Wel daalt tussen R2 en R3 het aantal eenden, waarschijnlijk door predatie of bewerking van het land. De jaarlijkse aantallen eenden in 2022 en 2023 liggen dicht bij elkaar.

Opvallend is de **krakeend**, een toenemende soort waarvan het aantal inmiddels in de buurt komt van de **wilde eend**. De **slobeend** neemt gedurende het hele seizoen snel af in aantal van 116 in april naar 26 broedparen (dus paren, nesten en ouders met jongen) in juni, wat te denken geeft over de reproductie van deze late broeder. Dit zelfde geldt voor de **zomertaling**, die tussen april en juni daalt van 9 naar 2 waarnemingen.

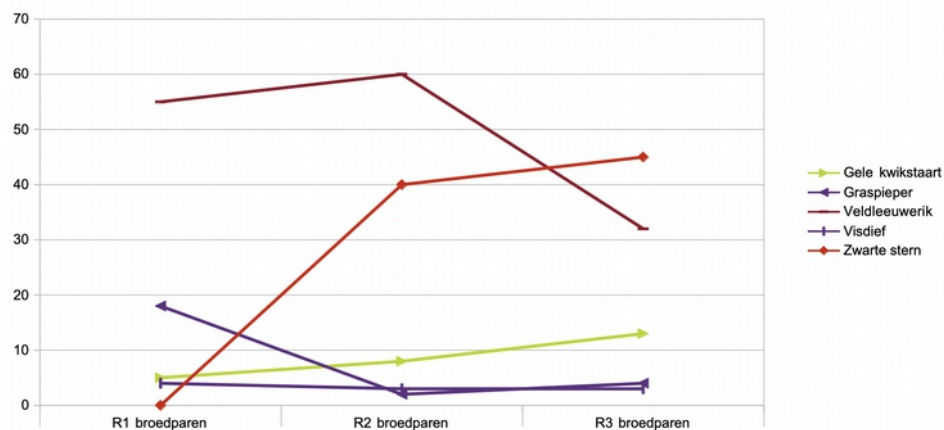

Afbeelding 9: Verloop van de aantallen broedparen eenden. Opvallend is de snelle afname na R2 (mei) van wilde eend, krakeend en slobeend.

Gele kwikstaart, graspieper, veldleeuwerik, visdief, zwarte stern

De **gele kwikstaart** is een zeldzame vogel in de Lopikerwaard die in 2023 iets achteruit is gegaan ten opzichte van 2022. De soort is een late broeder op (ex) maisland waarvan het aantal na R3 (begin juni) mogelijk nog toeneemt.

De **graspieper** is in de Lopikerwaard waarschijnlijk alleen doortrekker. Door de waarnemingen van zingende vogels en paartjes lijken er wel territoria aanwezig te zijn, maar dit lijkt ook tijdens de trek te gebeuren. DNatuur heeft nog geen baltsgedrag gezien, kenmerkend voor een territorium of broedpaar.

Afbeelding 10: aantalsverloop broedparen diverse soorten. Opvallend is de snelle afname van veldleeuwerik na R2. Ook het gebruikelijke late arriveren en late broeden van zwarte sterns is duidelijk te zien. Afname van de graspieper wordt veroorzaakt door de vogeltrek.

De **veldleeuwerik** lijkt een succesvolle start van het broedseizoen te hebben gehad in de Lopikerwaard. Van 37 territoria in 2022 naar 60 in 2023 is een prachtige toename. Deze toename vond vooral plaats in enkele polders, zoals Lopikerkapel. Toch duidt de plotselinge afname tussen R2 en R3 er op dat het bruto territoriaal succes niet erg hoog is, ook omdat de veldleeuwerik normaal gesproken een heel lang broedseizoen heeft, tot wel in augustus, waarin meerdere broedsels worden grootgebracht. Mogelijk krijgt de veldleeuwerik in boerenland hier de tijd niet voor door bewerking van het land.

De **visdief** broedt soms in boerenland, maar ook wel op daken in de buurt waarbij territoriaal gedrag wordt vertoond in het boerenland, zoals alarmeren boven de teller. Het is dan niet goed na te gaan waar het nest is.

Tot slot zijn er een aantal plaatsen waar **zwarte sterns** broeden in de Lopikerwaard, vooral in Polder Vlist (oost). Deze kolonies worden door vrijwilligers gemonitord, DNatuur doet alleen vanaf een afstand een inschatting van het aantal broedparen.

Dichtheid/100 Ha en het probleem daarmee

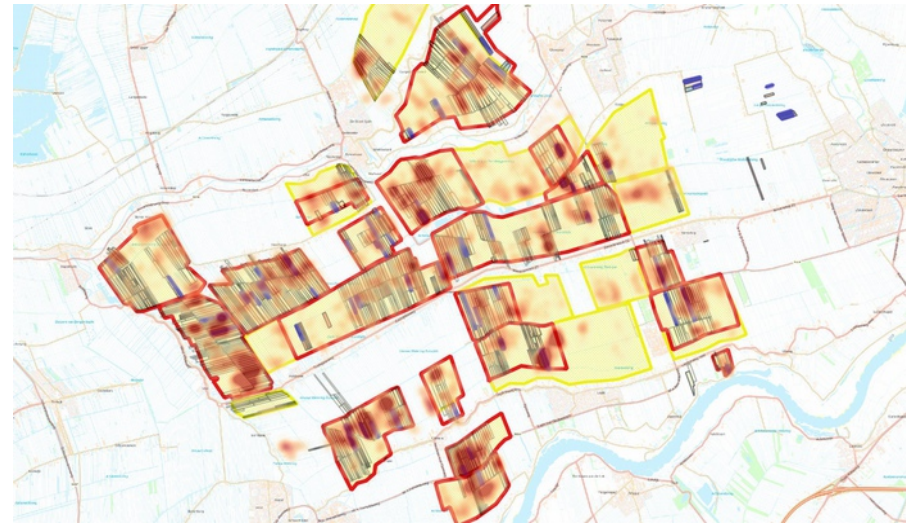
Een probleem met het vergelijken van absolute getallen zoals gebeurt in de vorige paragraaf is dat het telgebied helemaal gelijk moet zijn in oppervlakte. Dat is misschien duidelijk te maken met een voorbeeld:

Als je het ene jaar een grote pot knickers telt en het jaar daarna een kleinere, is het logisch dat in het eerste jaar de meeste knickers werden geteld. Je kunt dit ongelijkheidsprobleem oplossen door bijvoorbeeld in beide jaren knickers per liter te berekenen (1 dm³).

Dit geldt ook voor weidevogels: een groot telgebied **kan** meer weidevogels bevatten dan een kleiner telgebied. Daarom wordt vaak de eenheid 'Aantal territoria per 100 hectare' gebruikt. In de laatste 3 kolommen van afb. 6 is de dichtheid per 100 hectare berekend, met in de laatste kolom de toe- of afname in dichtheid per soort in de Lopikerwaard.

Toch treedt ondanks de vergelijkingstruc' van Territoria/100Ha ook hier een probleem op. In 1 jaar tijd 60% toename in dichtheid grutto, 84% toename van de tureluur! Dat zou prachtig zijn. Deze waarde geeft helaas geen correct beeld: de in 2023 doorgevoerde verkleining van telgebieden betreft vooral (maar niet alleen) het schrappen van gebieden met weinig vogels en weinig potentie. **De 'lege' gebieden zijn afgevallen en het gebied rond de hotspots is kleiner gemaakt. In de vergelijking met de potten knickers zijn in 2023 kleinere potten gebruikt die wel veel voller zaten.**

In afbeelding 11 is dit goed zichtbaar. Later in dit rapport zullen daarom vergelijkingen worden gemaakt tussen telgebieden die in 2022 en 2023 (bijna) gelijk waren in oppervlakte.

Afbeelding 11: Telgebieden van 2023 (rode lijnen), telgebieden 2022 (geel) en een hotspotkaart van R1 2022. Duidelijk is zichtbaar dat de delen van gebieden die in 2022 wel werden geteld maar in 2023 niet, vrij weinig donkere hotspots bevatten (en relatief weinig vogels in de in 2023 afgevallen gebieden).

Vogels op de kaart

Het is erg nuttig om naar aantallen broedparen en gezinnen te kijken, maar voor een goede uitvoering van het beheer is het eigenlijk veel belangrijker waar deze vogels zich bevinden.

Daarom is van alle soorten per monitoringronde een Hotspotkaart gemaakt (afb. 12-14). Door heen en terug te bladeren zijn ontwikkelingen in voorkomen van weidevogels gedurende het broedseizoen goed te zien door te letten op verschuivingen in grootte en plaats van de rode vlekken, de hotspots. Een verplaatsing, groei of krimp van een hotspot geeft aan dat de vogels zich gedurende het broedseizoen hebben verplaatst, om een nieuw nest te maken of met de jonge vogels.

Het kijken naar een hotspotkaart geeft vaak vragen over soorten. Die kunnen niet allemaal op de kaart, maar om een mogelijk antwoord te geven op de (detail)vraag 'waarom is op die plaats een hotspot?' zijn twee dingen aan de kaarten toegevoegd:

1. Broedparen kievit en grutto zijn klein weergegeven op de kaart omdat hotspots vaak bestaan uit veel kieviten, veel grutto's of een combinatie daarvan.
2. In de kaarten zijn de plas dras percelen blauw uitgelicht. In de meeste telgebieden spelen deze percelen een belangrijke rol voor de weidevogels.

In een latere paragraaf kijken we naar de locaties van grutto's en kievieten. Nu zullen we eerst de hotspots bekijken:

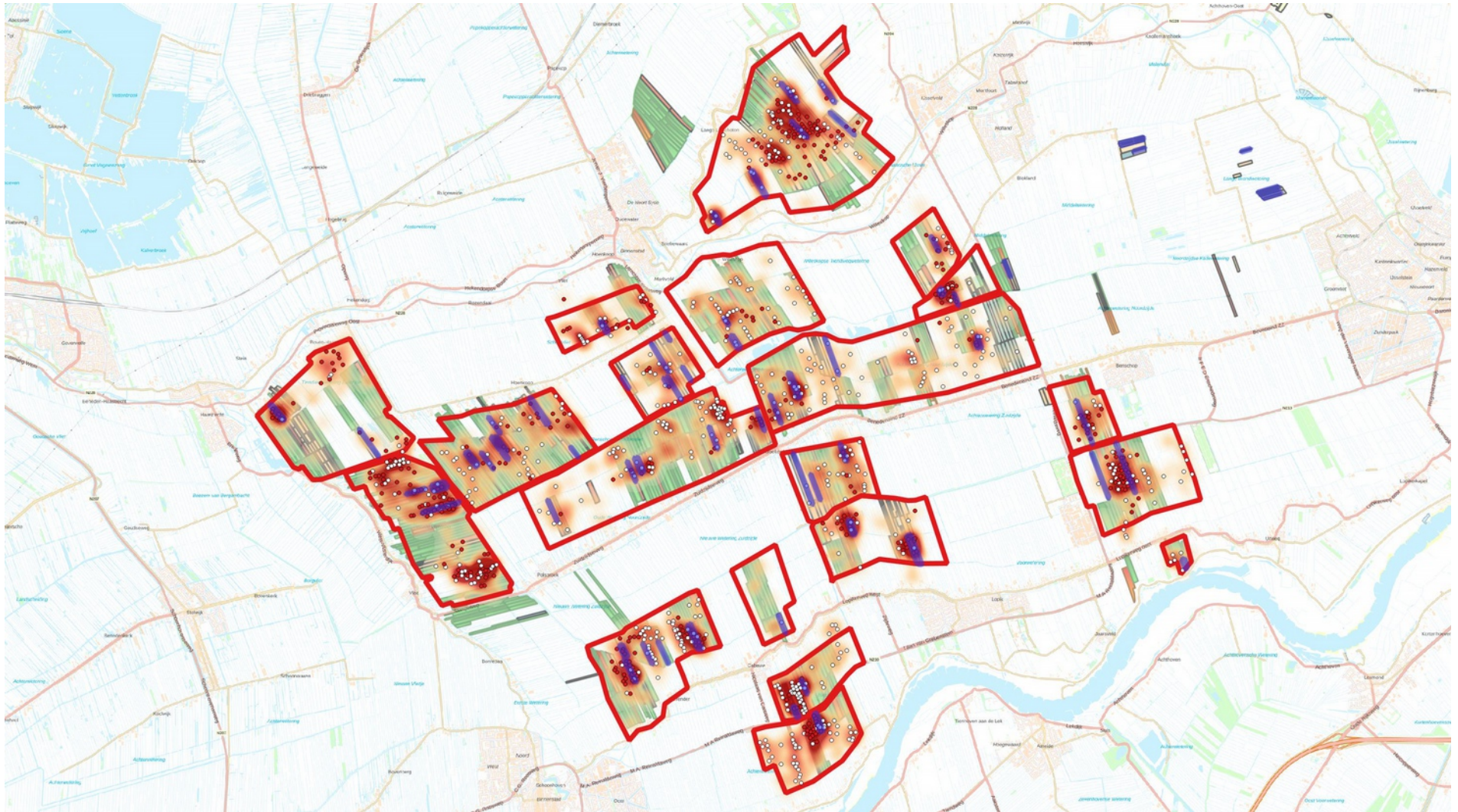
R1 (afb. 12, april) en R2 (afb. 13, mei) verschillen op het gebied van hotspots niet zo veel van elkaar (wel in detail, per gebied bekeken). Door nat weer werd er in deze periode nog niet zo veel gemaaid en was de grond nog nat.

Pas tussen R2 (mei, afb. 13) en R3 (juni, afb. 14) zijn grote verschillen zichtbaar. In 2023 was toe sprake van een erg zonnige en droge periode waardoor percelen snel erg droog werden, vooral de percelen die net gemaaid waren (lang gras houdt vocht vast). In de afbeeldingen te is zien dat vooral in R3 (begin juni) het aantal hotspots erg in aantal en omvang is afgenomen. Dat is geen goed teken voor de verschillende soorten, omdat begin juni doorgaans een periode is dat veel weidevogels (ook als de grutto mogelijk een vroeg broedseizoen had) nog jongen hebben en ze nog zichtbaar zouden moeten zijn op de kaarten. Toch lijkt het veel beter dan in 2022, toen de hotspots eind april al afnamen in grootte en hoeveelheid (zie DNatuur rapport 212201, Lopikerwaard 2022).

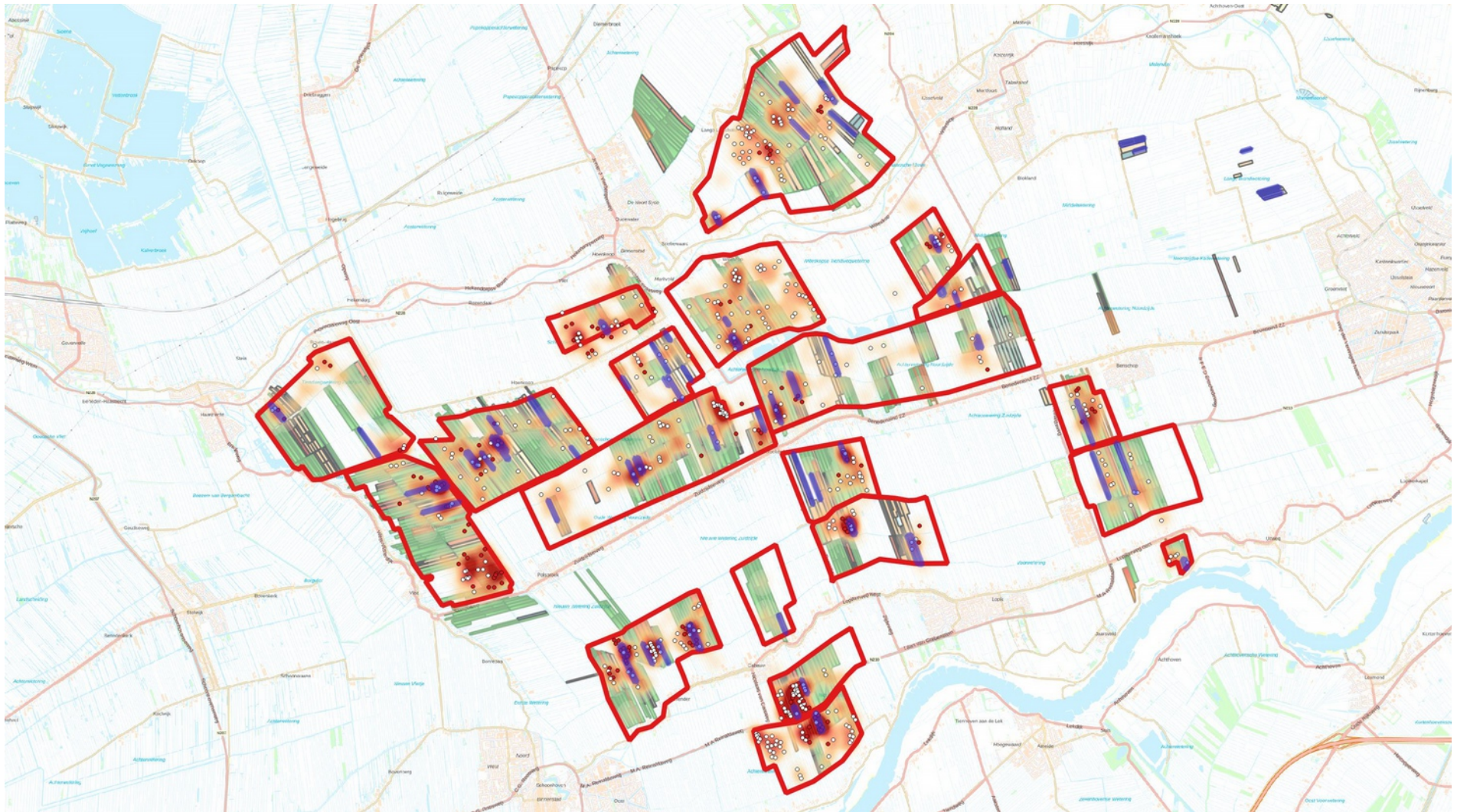
De hotspots bevinden zich in juni vaak (maar niet altijd) dichtbij de plas dras percelen. Dit geeft aan dat er in het andere land toch echt te weinig voedsel en/of dekking is voor de jonge vogels.

Afbeelding 12: Hotspotkaart voor alle soorten R1 (april) met daaroverheen de broedparen Kievit (wit) en grutto (rood). Broedparen zijn alleen voor Ki en GR en klein weergegeven om hotspot en beheer zichtbaar te houden

Afbeelding 13: Hotspotkaart voor alle soorten R2 (mei) met daaroverheen de broedparen kievit (wit) en grutto (rood). Broedparen zijn alleen voor Ki en GR en klein weergegeven om hotspot en beheer zichtbaar te houden

Afbeelding 14: Hotspotkaart voor alle soorten R3 (juni) met daaroverheen de broedparen kievit (wit) en grutto (rood). Broedparen zijn alleen voor Ki en GR en klein weergegeven om hotspot en beheer zichtbaar te houden

Uitgelicht: De grutto en de kievit: de dorpeling en de nomade

Omdat uit de cijfers (o.a. Afb. 9 en bijlage 1) blijkt dat het dit jaar niet goed ging met de kievit en wel goed ging met de grutto, is het interessant om eens op de kaart te kijken naar het verloop van het broedseizoen voor deze soorten. Die kaarten laten een opvallend verschil zien tussen de soorten:

De grutto heeft sterk de neiging om dicht bij elkaar te leven op plaatsen waar veel 'voorzieningen' zijn: rust, voedsel en veiligheid voor ouders en jongen. De grutto leeft graag in een 'dorp'.

De kievit daarentegen verspreidt zich veel meer over de polder en heeft vaak genoeg aan een klein stuk waar geschikte broedgrond is. Na het broeden gaat de kievit met de jongen op zoek naar voedsel, dat gevonden kan worden in kruidrijk grasland, maar ook tussen de grazende koeien.

Dat komt door de verschillende kenmerken van de twee soorten:

- kievit: eet vooral van oppervlak bodem, broedt graag op kale grond, gaat vaak opnieuw broeden bij verlies nest of vroege afronding eerste legsel.
- grutto: ouders eten bodemleven, jongen van oppervlakte en kruiden, broedt doorgaans geen tweede keer, nestelt graag in grazig maar niet te lang gras

Deze kenmerken hebben veel effect op de verdeling van broedparen in de Lopikerwaard. Direct al in april (R1, afb. 12) zien we dat de grutto samengroept rond plekken waar op dat moment veel eten is voor de ouders (vaak plasdrassen). De kievit komt veel verspreider voor, wel in groepen soms (op maisland), maar veel verspreider dan de grutto, die zo dicht mogelijk rond het plas dras te vinden is.

In ronde 2 (afb. 13) is dit effect nog sterker, omdat ook de grutto's die niet zo dicht bij een plas dras broedden nu met de jongen naar water trekken voor voedsel. De kieviten blijven verspreid door de polder, vaak in maisland. In deze kaart wordt ook duidelijk dat het meeste beheer met een rustperiode (weergegeven in de kaart) niet aan kieviten is besteed.

Kijken we naar R3 (afb. 14), waar ook het land met legselbeheer op grasland (groen) en maisland (oranje) is weergegeven, dat is duidelijk dat er een heel diverse voorkeur is van kieviten: soms trekken ze naar plas dras, maar vaak zijn ze te vinden in land met legselbeheer op gras, waar dan al gemaaid of beweid is. En ook zijn de kieviten vaak te vinden in 'wit gebied' waar helemaal geen afspraken zijn over weidevogelbeheer.

De grutto is in R3 duidelijk sterk afgenomen, zoals we ook eerder in de cijfers al zagen en komt vrijwel alleen nog voor op plaatsen met plas dras (behalve op 1 plaats in polder Vlist).

In alle kaartjes valt het samengroepen van grutto's rond de voorzieningen van het 'dorp' op, terwijl de kievit veel diverser is in voorkomen. Ook lijkt de grutto vaak naast de kievit voor te komen, terwijl de kievit met of zonder de grutto voorkomt.

Uitgelicht: De veldleeuwerik in de Lopikerwaard 2023

Naast het geluid van de grutto is voor veel mensen het gezang van de veldleeuwerik synoniem aan voorjaar in het boerenland. Toch is de veldleeuwerik is een soort die niet veel meer voorkomt in graslandgebieden in het Groene Hart. In Nederland zijn ongeveer evenveel broedparen veldleeuwerik als grutto. Het verspreidingsgebied is wel heel anders: waar de grutto vooral in veenweide voorkomt, vinden we de veldleeuwerik veel meer op droge zandgronden bijvoorbeeld in de bollenstreek, Noord Texel en vooral het oosten van Nederland. Dat komt waarschijnlijk doordat de veldleeuwerik houdt van land met kale plekken en ruigtes. Je ziet ze in de Lopikerwaard dan ook vaak rond maisland en percelen waar eerder maisland was.

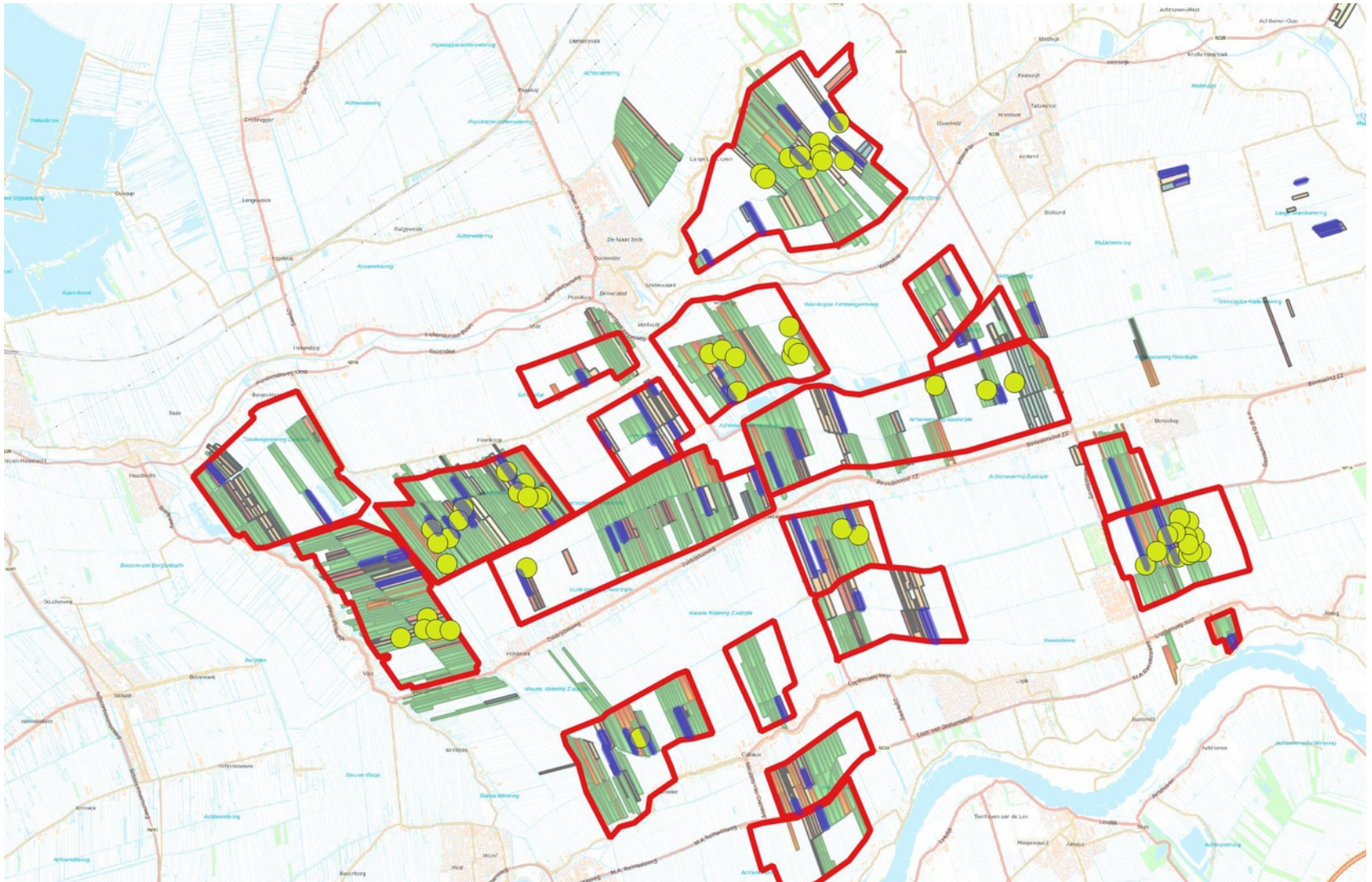
In tegenstelling tot de meeste weidevogels is de veldleeuwerik niet per se geholpen met plas dras. De vogel vangt vliegende insecten en voert de jongen in het nest. Daar hoort een stabiele, droge nestplek bij. Laten we eens kijken waar de veldleeuwerik tijdens het broedseizoen van 2023 is waargenomen (af. 21-23):

In R1 (april, afb. 15) is de veldleeuwerik als het goed is al een tijdje gearriveerd in de Lopikerwaard. Territoria zijn aardig gevestigd en veel nesten hebben al eieren. De mannetjes zingen om hun territorium te verdedigen. In de Lopikerwaard zien we dat veel telgebieden minimaal een paar veldleeuweriken herbergen, maar de polders Vlist-oost, Hoenkoop, Willeskop, Linschoten Snelrewaard en Lopikerkapel bieden de meeste van de dan 55 broedparen een plaats.

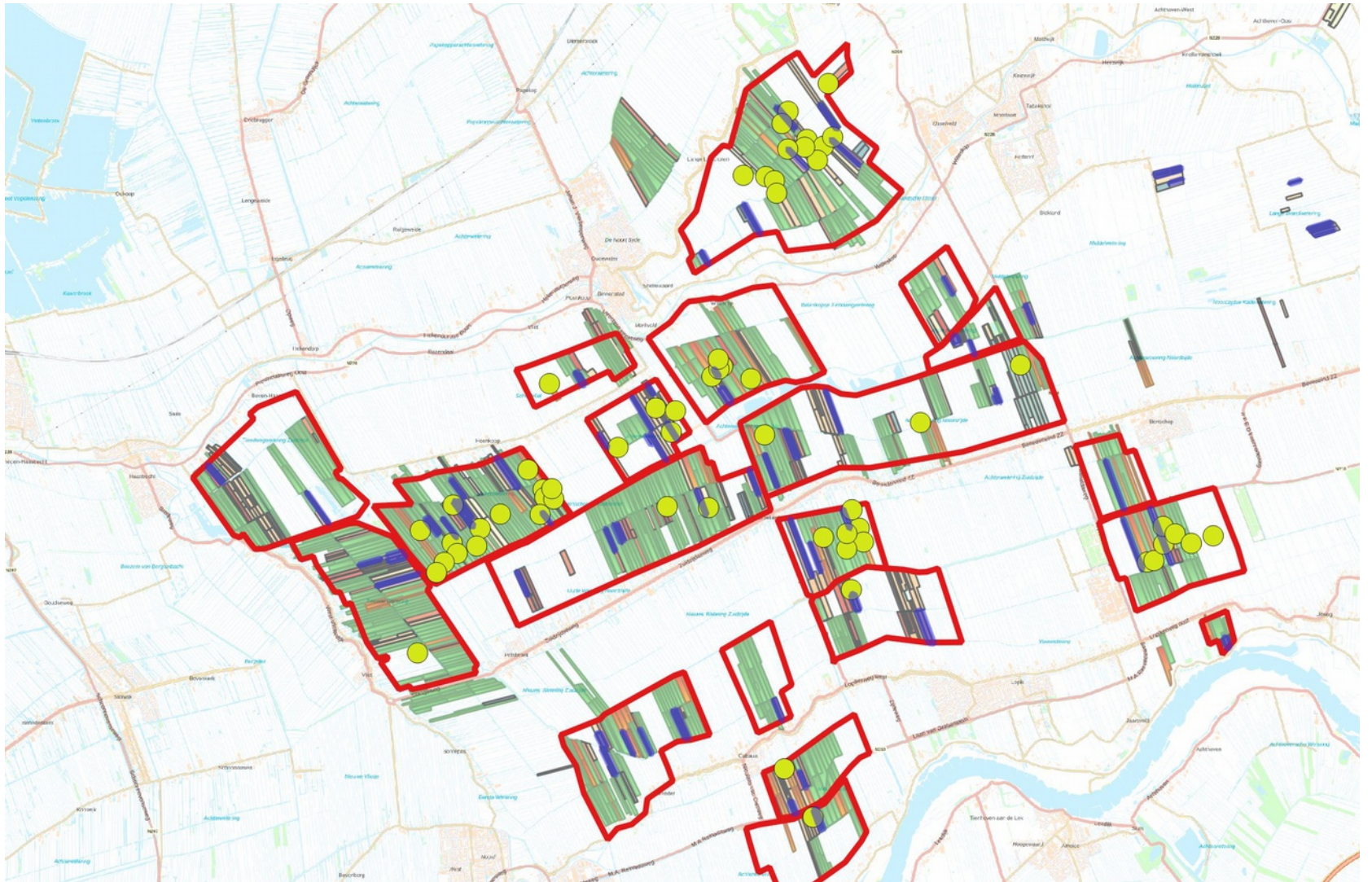
In R2 (mei, afb. 16) blijven Hoenkoop, Linschoten Snelrewaard en Lopikerkapel favoriet bij een groot deel van de dan 60 broedparen, maar Vlist Oostzijde is opeens bijna leeg, terwijl andere polders nu wel meer veldleeuweriken hebben. Dit is de piekperiode voor broedende veldleeuweriken.

In R3 (juni, afb. 17) zien we een flinke terugloop van het aantal broedparen veldleeuwerik naar 32. Die terugloop is in alle polders, maar lijkt veel minder in Willeskop.

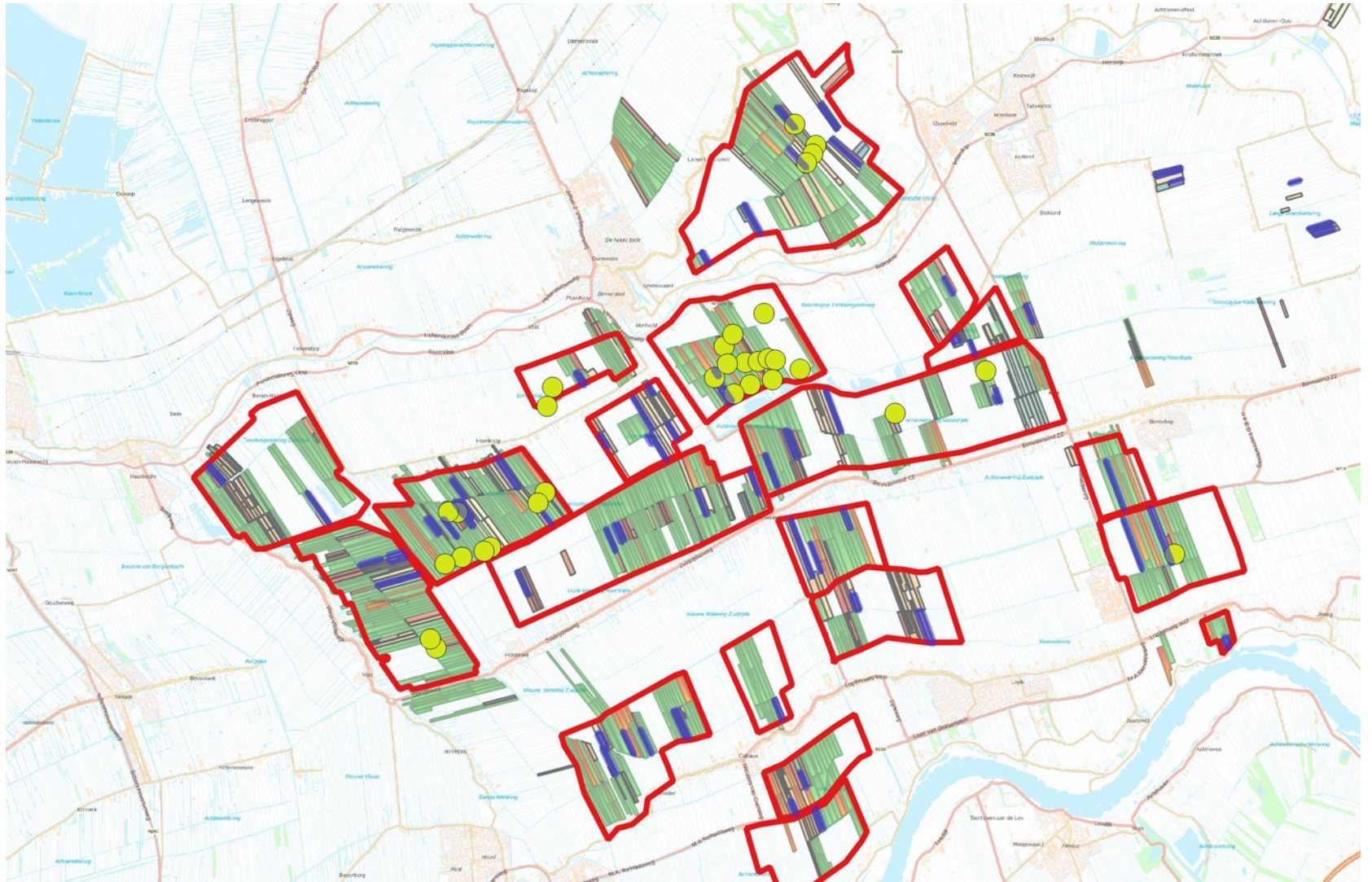
De reden van terugloop of toename in polders is nog niet helemaal duidelijk. Wel is het duidelijk dat de kievit in en rond maisland broedt en het nest zeer moeilijk te vinden is. De scherpe terugloop van de aantallen in juni terwijl de broedperiode tot in juli loopt duidt er op dat de veldleeuwerik veel last heeft van uitgevoerd beheer. Dat is jammer, want de Lopikerwaard is een gebied met (nog) zeldzaam veel veldleeuweriken voor polders met vooral grasland.

Afbeelding 15: Veldleeuwerik R1 (april)

Afbeelding 16: Veldleeuwik R2 (mei)

Afbeelding 17: Veldleeuwerik R3 (juni)

5. Resultaten: grutto in de telgebieden

Naast het bekijken van de Lopikerwaard als geheel is het belangrijk te kijken naar de verschillende polders (en uiteindelijk naar de verschillende bedrijven en zelfs percelen) om het agrarisch natuurbeheer zo efficiënt mogelijk te maken. Het zou mooi zijn als we naar de resultaten van alle soorten per polder konden kijken, maar dit voert te ver voor dit rapport. We beperken ons tot de grutto en zullen kijken naar de prestaties per polder in het lokken van grutto en vervolgens groot krijgen van de jongen.

Elke polder is voor grutto's een tijdelijk leefgebied, maar wel een heel belangrijk leefgebied.

Aantallen grutto broedparen gedurende het seizoen

Uit afbeelding 18 blijkt dat er gedurende het broedseizoen in april (R1) 302 broedparen werden geteld, in mei (R2) 414 broedparen en in juni (R3) 142 broedparen. Er waren 13 polders waarbij het aantal getelde broedparen in R2 mei het hoogst was, in 7 polders was dit in R1 april het hoogst.

We stelden al eerder vast dat dit een vreemd verloop is, wat suggereert dat de grutto laat ging broeden. Echter, uit de tellingen blijkt ook dat er in R2 meer gezinnen waren dan in R1 broedparen. Dat betekent dat die vogels van buiten het gebied zijn geïmmigreerd (met jongen naar binnen de telgebieden gewandeld). Dat zou in theorie kunnen, omdat de telgebieden in 2023 vaak geen harde grenzen in de vorm van een wetering, bosjes of weg hadden. De tellers kijken doorgaans ook buiten de telgebieden en signaleren daar opvallende groepen vogels, zoals grutto's. Een grote immigratie is onwaarschijnlijk maar niet geheel uit te sluiten.

Waarschijnlijker is een vroege start van het broedseizoen, waardoor tijdens R1 veel grutto's erg stil (door koud en nat weer) op het nest zaten en niet geteld zijn.

Een BTS bepaling heeft dan ook een beperkte waarde (zie ook volgende paragraaf). Wel kan uit afb. 18 worden afgelezen hoeveel broedparen er aanwezig geweest zijn in de verschillende telgebieden (**vet** gedrukte aantallen broedparen per telronde). Hieruit blijkt dat 4 van de 20 telgebieden (Vlist oostzijde, Linschoten /Snelrewaard, Cabauw west en Lopikerkapel bijna de helft van alle grutto's in de Lopikerwaard herbergen.

Gebied 2023	Broedparen R1 (april)	Waarvan Gezinnen R1(april)	Broedparen R2(mei)	Waarvan Gezinnen R2 (mei)	Broedparen R3(juni)	Waarvan Gezinnen R3 (juni)	BTS1: Gezinnen R2/broedparen R1	BTS2: Gezinnen R3/broedparen R2
Polder Vlist Oostzijde	49	0	77	66	25	24	135%	218%
Polder Groot Keulevaart	19	0	25	19	6	4	100%	67%
Polder Hoenkoop	18	2	22	22	7	6	138%	x
Polder Hoenkoopzuid/Polsbroek	14	0	16	11	6	5	79%	100%
Polder Zuidelijk Benedeneind	1	0	4	3	4	3	300%	300%
Polder Noordelijk benedeneind	12	0	9	6	6	6	50%	200%
Polder Lopikerkapel	16	0	32	30	0	0	188%	0%
Polder Cabauw West	34	0	42	36	24	22	106%	367%
Polder Lopik	7	0	21	16	7	7	229%	140%
Polder Cabauw zuid	8	0	7	6	7	7	75%	700%
Polder Noordelijk benedeneind Oost	3	0	4	4	1	1	133%	x
Polder Benschop	4	0	14	10	5	5	250%	125%
Polder Cabauw Oost	2						0%	x
Graafpolder	1						0%	x
Polder Willige Langerak	14	0	23	21	11	11	150%	550%
Polder Beloken Land	11	0	19	13	0	0	118%	0%
Polder Willeskop	9	0	8	7	5	4	78%	400%
Polder Hoenkoop Oost	5	0	3	3	2	2	60%	x
Polder Linschoten en Snelrewaard	50	0	66	50	8	7	100%	44%
Polder Vliet en Dijkveld	9	0	13	13	11	11	144%	x
Polder Willeskop Oost	15	8	9	4	4	2	57%	40%
Totaal	302	10	414	340	142	127	116%	172%

Afbeelding 18: Aantallen broedparen en gezinnen grutto per polder, met in de laatste twee kolommen de BTS van de verschillende telronden. Opvallend zijn de hoge BTS-percentages door ondertelling in april (R1), veroorzaakt door het voorjaarsweer. De hoogste aantallen getelde broedparen van een gebied zijn **vet** weergegeven. Toch geldt: BTS1 en BTS 2 groen: het beheer lijkt goed op orde voor de grutto. BTS1 groen en BTS 2 niet: zijn er wel genoeg percelen met rust en voedsel tot in juni? Als BTS1 en BTS2 allebei niet groen zijn is een grondige analyse van het gebied nodig. Kijk daarbij ook naar de werkelijke aantallen broedparen: vroeg of laat broeden van de gruttotopulatie in een gebied kan grote gevolgen hebben voor de BTS! X: niet uit te rekenen

Bruto territoriaal succes per telgebied

Het Bruto territoriaal succes (BTS) geeft aan hoeveel van de oorspronkelijke broedparen grutto in april uiteindelijk ook minimaal 1 jong groot brachten. Daartoe worden het aantal oorspronkelijke broedparen vergeleken met het aantal alarmerende gruttopen (gedrag dat alleen wordt vertoond als er zich een of meer jongen in de buurt bevinden).

BTS (Bruto Territoriaal Succes): Welk deel van de grutto's die in een gebied wilden gaan broeden heeft ook daadwerkelijk jongen groot gebracht?

Soms wordt monitoring door middel van 2 telronden in april en mei BTS-telling genoemd: een verwarrende term omdat de monitoring als geheel veel meer duidelijk maakt dan alleen een BTS-percentages.

Het BTS percentage is erg nuttig voor duiding van beheermonitoring, omdat het iets zegt over de 'zere plek' van het Nederlands weidevogelbeheer: doorgaans worden landelijk er te weinig jongen groot, waardoor de grutto langzaam maar zeker uitsterft. Streven naar een goed BTS is daarom belangrijk. En dat lijkt in steeds meer gebieden goed te gaan, waaronder in de Lopikerwaard.

Echter, BTS kan niet worden gezien als het enige getal wat iets zegt over 'hoe gaat het met de weidevogels', om een aantal redenen:

- BTS zegt alleen iets over grutto, andere soorten hebben ander gedrag, andere eisen aan het leefgebied en andere broedperiodes
- BTS zegt niets over het aantal jongen bij een gezin: dit kunnen er 4 zijn, maar ook 1.
- BTS is erg afhankelijk van het telmoment en de broedperiode van grutto's: in het geval van gespreide broedperiodes of veel herbreed zal de BTS niet correct zijn
- Omdat BTS een percentage is, zegt het niets over het belang van het gebied voor de grutto: een gebied A met 1 grutto broedpaar dat 1 jong groot brengt krijgt een BTS van 100%. Een gebied B met 100 broedende grutto's die 75 gezinnen voortbrengen krijgen een BTS van 75%. Als je alleen naar de BTS kijkt doet gebied A het beter dan gebied B. Als we naar de werkelijke aantallen kijken is duidelijk dat gebied B veel belangrijker is voor de grutto dan gebied A.

Dit doet niets af aan het nut van BTS, maar het is belangrijk dat er bewust mee om wordt gegaan en dat meer cijfers in de vraag "hoe gaat het met de grutto" worden betrokken. In afbeelding 18 zijn veel belangrijke cijfers per polder op een rij gezet.

BTS is op dit moment de meest efficiënte wijze om iets te kunnen zeggen over het uiteindelijk succes van grutto in een broedseizoen. We zullen het in combinatie met de werkelijke aantallen en ook de kaarten moeten gebruiken.

Doordat in de Lopikerwaard op 3 momenten (derde week april, half mei en begin juni) is geteld, kan BTS gecombineerd met werkelijke aantallen iets zeggen over het verloop van het broedseizoen, weergegeven in afb. 18.

Deze tabel is vrij uitgebreid, enige uitleg is wellicht wenselijk:

- de **rechter kolommen BTS1 en BTS2** geven weer welk percentage broedparen 3 weken later ook jongen had. Dit is berekend voor de periode half april/half mei (BTS1) -waarin gangbaar land voor het eerst gemaaid en beweid wordt- en de periode half mei/begin juni (BTS2), waarin vogels vooral afhankelijk zijn van beheer met een rustperiode.
- De **kolommen onder 'Broedparen' en 'Waarvan Gezinnen'** bevatten alle vogels die territoriaal gedrag vertoonden (broedparen) en de broedparen daarvan die 1 of meer jongen hadden (gezinnen). Met kleuren zijn de aan elkaar gekoppelde kolommen met broedparen en gezinnen weergegeven. lichtblauwe kolom broedparen (R1) wordt aan lichtblauwe kolom gezinnen (R2) gekoppeld en leidt tot BTS1.

Met deze tabel is het broedsucces van de grutto in verschillende polders te volgen. Om de gevolgen van een hoge of lage BTS te duiden zijn de kleuren rood (onvoldoende), oranje (matig), groen (voldoende) gebruikt in de laatste 2 kolommen. Als het percentage meer dan 100% is, kunnen we er van uitgaan dat van buiten het telgebied gezinnen naar het telgebied zijn geïmmigreerd of dat er sprake is van een ondertelling van broedparen.

Deze 'kleurcodes' zijn als volgt te lezen:

- BTS1 en BTS2 groen: het hele broedseizoen was voldoende voor de grutto
- BTS1 groen, BTS2 rood/oranje: vroege polder of mogelijk door te weinig rustgebieden te weinig kuikenoverleving later in het seizoen
- BTS1 rood/oranje, BTS2 groen: weinig succes in de eerste periode, mogelijk door maaien. Overgebleven broedparen wel succesvol in periode mei- juni, waarin de vogels vooral afhankelijk waren van de rustgebieden
- BTS1 en BTS2 rood/oranje: gedurende het hele broedseizoen te lage BTS, veel verlies tijdens maaiperiode en te weinig (geschikte) rustgebieden in mei/juni
- X: berekening niet mogelijk doordat het aantal broedparen in de voorgaande telronde 0 was

Als we bovenstaande gebruiken om de grutto resultaten voor het hele telgebied te duiden:

In april (R1) werden 302 broedparen, waarvan 10 gezinnen geteld (inderdaad, in de derde week van april hadden 10 gruttopen al jongen!).

In mei hadden 340 van de toen 414 getelde broedparen jongen (gezinnen, BTS1 116%) en 74paren nog een nest. Er zijn in mei meer broedparen geteld als in april. Een vreemde situatie door weersomstandigheden en het gedrag van de grutto die de bruikbaarheid van BTS beperkt maakt.

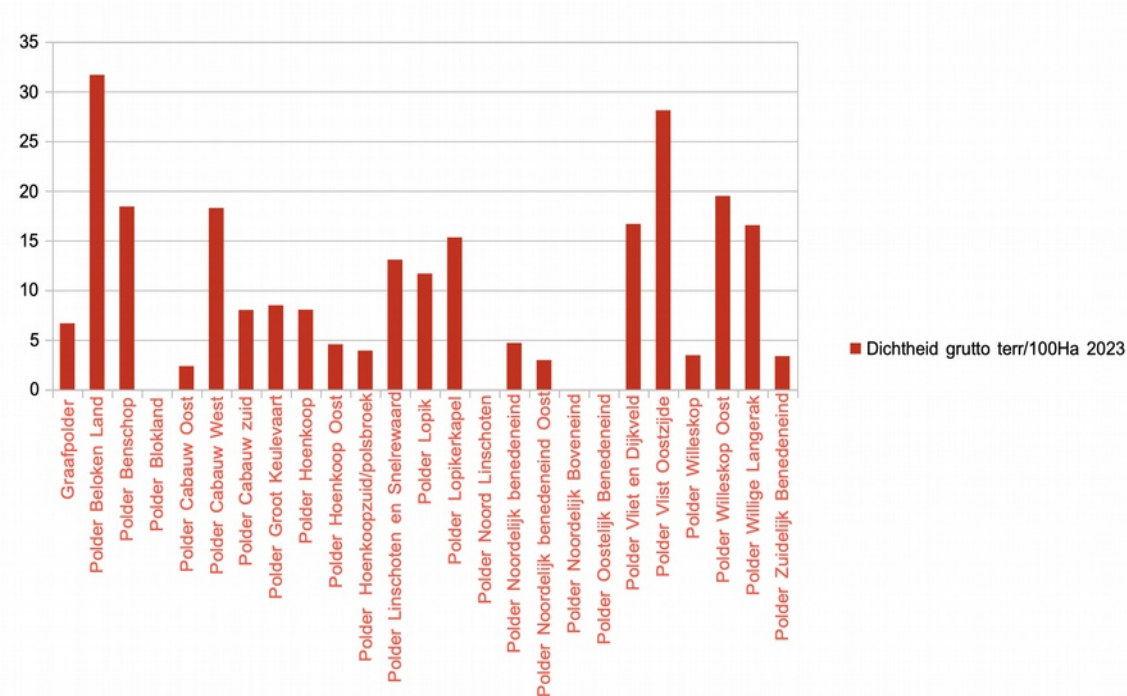
Van de vogels die in mei nog een nest hadden (74 broedparen geteld), hadden er in de eerste week van **juni** nog 127 een gezin (BTS2 172%). Ook hier blijken er meer broedparen met jongen te zijn dan er in de ronde ervoor met nest of territorium (geen gezin) werden geteld!

In R3 werden ook nog 15 broedparen waargenomen, wat aangeeft dat **de grutto tot ver in juni (juli) jongen groot brengt. Het geeft ook aan dat de broedperiode van de grutto gespreid is.**

Dichtheden van grutto in telgebieden vergeleken

Eerder in dit rapport is gesproken over de dichtheid van soorten per 100 hectare als vergelijkingsmaat voor soorten. Voor de grutto is de dichtheid (van het maximaal aantal broedparen) per polder berekend en te zien in afb. 19. Hierin is te zien dat de dichtheid van de grutto broedparen per 100Ha behoorlijk varieert en dat twee gebieden er uit springen met dichtheden rond de 30 broedparen per 100Ha: de polders Beloken land en Vliet Oost. Daaronder scoren 8 polders boven 10 broedparen per 100 Ha en zijn er 10 polders die 1-10 broedparen per 100 Ha 'scoren'. De polders zonder dichtheid zijn polders die dit jaar niet zijn geteld.

Deze grafiek (afb. 19) zegt veel over de gebieden die goed zijn voor de grutto, en de gebieden die het nog iets minder goed doen.

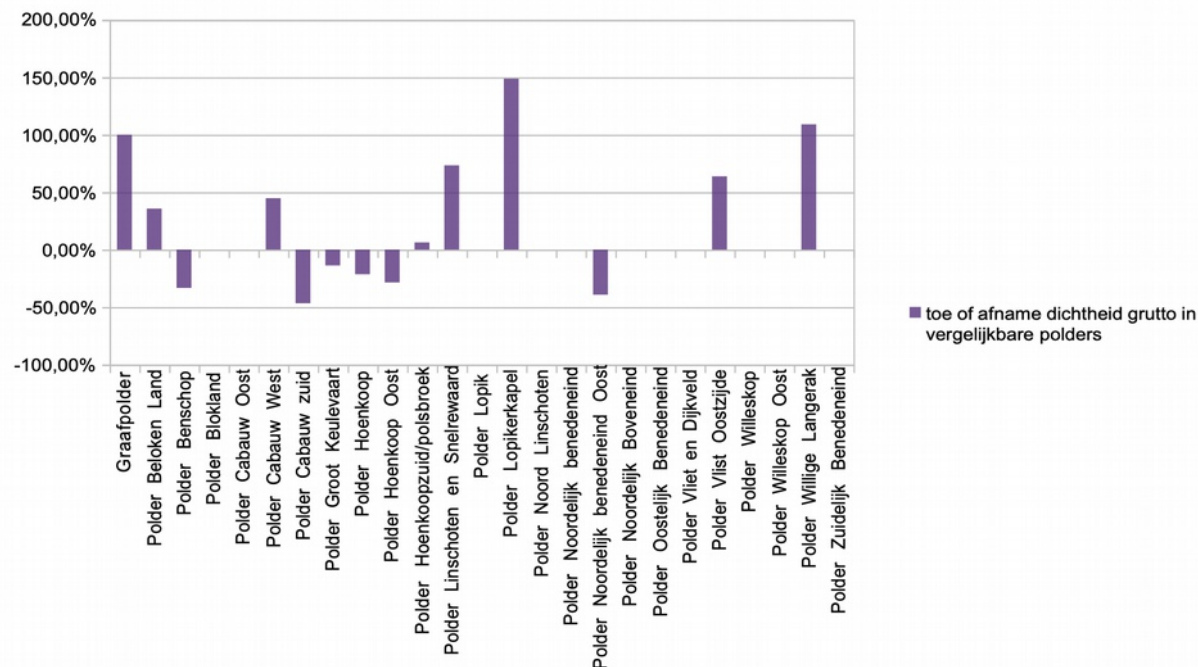

Afbeelding 19: De verschillende in 2023 gemonitorde polders vergeleken, met de kanttekening van de gewijzigde telgebieden. Let op: polders Blokland, Noord Linschoten en Oostelijk benedeneind zijn niet geteld in 2023

Het is ook interessant om te zien in welke gebieden het in 2023 beter of juist slechter ging als in 2022 (afb. 20). Hierbij zijn alleen de balken van telgebieden die in 2023 niet meer dan 20% oppervlak afweken van 2022 (anders is de dichtheid slecht vergelijkbaar, zie uitleg eerder in dit rapport over dichtheden). We zien 3 gebieden met minimaal een verdubbeling van de dichtheid (100% toename), maar 5 andere gebieden zijn ook toegenomen in dichtheid broedparen grutto. In deze polders wordt op het gebied van grutto's 'vooruit geboerd'!

Helaas zijn er ook 6 gebieden die in dichtheid achteruitlopen, maar dit aantal is kleiner als de gebieden met een positief resultaat en ook de percentages van dalende polders zijn minder groot als die van stijgende polders.

Dit geeft het -terechte- beeld dat er in 2023 een vooruitgang is geboekt voor de grutto.

Afbeelding 20: Een vergelijking van telgebieden die in 2023 niet meer dan 20% in oppervlak verschilden van 2022. De balkjes geven aan hoeveel % de grutto dichtheid is toegenomen (balk boven nullijn) of juist is afgenomen (balk onder nullijn). Opvallend is het feit dat er 6 gebieden zijn waar de grutto in dichtheid is afgenomen met maar kleine percentages, terwijl er 7 gebieden zijn waar de grutto is toegenomen, vaak met 5--150%. In die polders gaat het goed!

5. Conclusies

De monitoring van 2023 heeft veel inzicht gegeven in de gezondheid van de weidevogelstand in de Lopikerwaard:

- **Het was een goed jaar voor de grutto in de Lopikerwaard!** Een warme winter gevolgd door een natte koude voorjaar zorgde door voor een goed broedseizoen voor grutto en tureluur, waarbij er niet alleen veel broedparen grutto waren, maar ook twee maal zoveel gezinnen met jongen als in 2022
- De kievit heeft waarschijnlijk last gehad van nattigheid en lang gras en heeft zich dit jaar veel minder vaak gevestigd dan in 2022: een terugloop van zo'n 30%! De kievit blijkt (in 2023) ook niet veel profijt te hebben van de plas dras gebieden en komt vooral voor in land met alleen legselbeheer of zelfs geen vastgelegd beheer voor
- Bij de scholekster bleken zeer weinig gezinnen te ontstaan, net als in 2022
- Eind mei trad warm weer en droogte in. Dit heeft gezorgd voor meer bewerking van het land, maar ook voor droog land waar vogels geen voedsel meer konden vinden. De meeste grutto's waren mogelijk al vliegvlug, maar voor de soorten met een later broedseizoen bleek Plas dras tot 15 juni zeer belangrijk voor de vogels. In een aantal gevallen waren de plas dras contracten dan ook verlengd, hier bleven vogels aanwezig
- 2023 was een goed vestigingsjaar voor de veldleeuwerik in de Lopikerwaard. Toch is het bruto territoriaal succes waarschijnlijk te laag, gezien de keldering van het aantal territoria in juni

- Uit de vergelijking van de aantallen broedparen grutto blijkt dat 4 van de 20 telgebieden (Vlist oostzijde, Linschoten /Snelrewaard, Cabauw west en Lopikerkapel) bijna de helft van alle grutto's in de Lopikerwaard herbergen
- In een andere vergelijking is te zien dat de dichtheid van de grutto broedparen per 100Ha behoorlijk varieert en dat twee gebieden er uit springen met dichtheden rond de 30 broedparen per 100Ha: de polders Beloken land en Vlist Oostzijde.
- We zien 3 gebieden met minimaal een verdubbeling van de dichtheid (100% toename), maar 5 andere gebieden zijn ook toegenomen in dichtheid broedparen grutto. In deze polders wordt op het gebied van grutto's 'vooruit geboerd'!

Samengevat: Met de grutto en tureluur ging het in 2023 goed, behalve mogelijk met de paren die in juni nog jongen hadden. Met de kievit ging het veel minder goed, net als met de scholekster. De eenden leken stabiel in aantal. Het beheer is erg vooruitgegaan met plas drassen in de hotspots voor de grutto. Het lijkt er wel op dat er meer gevarieerd beheer in de hotspots nodig is en dat er moet worden gewerkt aan een klimaatbestendige (bij regen of droogte) geschikte biotoop voor vogels van maart tot en met juni. Verder concentreren vogels zich (bv veldleeuweriken en grutto's) zich steeds meer in enkele polders van de Lopikerwaard. Dat maakt een hotspot sterk tegen vliegende predatoren maar kwetsbaar voor andere factoren, zoals verstoring, grondgebonden rovers of verkeerd beheer.

6. Een stapje verder met Agrarisch Natuurbeheer in de Lopikerwaard

Het voorjaar van 2023 heeft gewezen op het feit dat een weidevogelseizoen afhangt van een klimaatbestendig mozaïek: zowel in droog als in nat weer moet het boerenland geschikt zijn voor broeden, voedsel en veiligheid voor verschillende soorten. De analyse van broedseizoen 2023 gaf aan dat voor de grutto de aangelegde plas dras situaties erg goed zijn, maar dat niet alle soorten hiervan profiteren. Ook bleek – ondanks de inzet van het Collectief en de boeren- niet alle plas dras lang genoeg aanwezig om in een plotseling droge periode eind mei/juni de aanwezige vogels van voedsel te voorzien.

In 2022 is al ingezet op de realisatie van veel meer plas dras in de hotspots. Vermoedelijk is het deze toename die heeft geleid tot veel meer grutto's en een veel beter bruto territoriaal succes. Echter: uit de analyse van de gegevens en kaarten werd duidelijk dat veel soorten niet profiteren van deze natte percelen. Een aantal soorten nam af, zoals de Kievit, die in 2023 nauwelijks naar de plas dras percelen trok.

De grutto is veel aandacht waard omdat de soort voor een groot deel afhankelijk is van Nederland als broedgebied, maar de andere soorten moeten niet vergeten worden in het beheer.

Om verder te professionaliseren in het agrarisch natuurbeheer pleit DNatuur -naast het voeren van het in 2022 genoemde hotspotbeheer- voor het invoeren van Pakketbundels: een combinatie van pakketten die in een gebied aanwezig moet zijn om een groep weidevogels te beschermen. Als een groep niet voorkomt kan deze bundel natuurlijk achterwege blijven.

Onderstaande is een eerste opzet en zal in de loop der jaren moeten worden geoptimaliseerd.

A: Gruttobundel

(zoals ook omschreven in rapportage 2022)

Doelsoorten: grutto, tureluur, slobend

deze bundel is gericht op soorten van min of meer kruidenrijk, nat grasland

1. Neem de huidige hotspots als basis voor het weidevogelbeheer.

Daar willen de vogels zijn en moet de biotoop goed zijn.

2. Als vogels op termijn moeten 'verhuizen', is dit soms mogelijk door plas dras in de buurt aan te leggen, met uiteraard daar omheen rustgebied en een mozaïek van beweiding en maaien
3. Op dit moment zijn in de hotspots te weinig percelen met een lange rustperiode. Houdt 1,4 Ha per gruttoterritorium aan en probeer zo vanuit de hotspot de weidevogelbiotoop te verbeteren
4. **Nestbescherming op grasland biedt te weinig toekomst aan weidevogels om als echt leefgebied te gelden. Gebruik het niet als basis, maar als buitenste schil om een hotspot.**
5. Op grasland verdient last-minute beheer (enkele weken later maaien) de voorkeur boven het laten staan van een eilandje gras om een nest heen. Niet alleen voor de daar broedende vogels, maar ook omdat er zo in het seizoen ter plaatse een mozaïek ontstaan van lang en kort gras
6. Kruidenrijke of ruige oevers zijn voor jonge vogels geschikt als tijdelijk vluchtgebied. Het is goed als minimaal de helft van de gemaaide percelen (zowel gangbaar gemaaid als na een rustperiode) een oever heeft van minimaal 2 meter breed die minimaal 10 dagen na het perceel wordt gemaaid. Als dit overal zou gebeuren zouden veel meer kuikens overleven en zouden bovendien veel (laat broedende) eendennesten worden gespaard

B: Kievitbundel

doelsoorten: kievit, scholekster, veldleeuwerik, gele kwikstaart, graspieper

Deze bundel is gericht op open, droog land

1. neem maisland met een late bewerkingsdatum als kern van deze bundel
2. maisland met legselbescherming is ook nuttig, maar veldleeuwerik en graspieper nesten worden vaak niet gevonden
3. rond maisland moeten ruigtestroken blijven staan tot in juli
4. vele van deze soorten zijn vroege broeders. Zorg daarom dat graspercelen kort de winter uit komen en bemest zijn met ruige mest
5. in een bredere cirkel is extensief beweide land gunstig.
6. Ook gangbaar beweide land is goed, mist er geen nesten aanwezig waren
7. voor de gele kwikstaart en ook graspieper zijn paaltjes of stokken in maisland aantrekkelijk
8. voor de scholekster kunnen plateaus worden geplaatst in de oevers

C: Eendenbundel

Doelsoorten: Kuifeend, krakeend, wilde eend, zomertaling

Deze bundel is gericht op rust en slootkantenbeheer

1. de achterste percelen moeten eigenlijk altijd een niet bemeste slootrand van 2 meter hebben waar pas in juli of na zoeken van nesten worden gemaaid
2. slootbeheer vindt pas in augustus of later plaats
3. eenden profiteren van groot, diep en langdurig plas dras. Probeer dit te combineren met de Gruttobundel
4. na de broedperiode en maaien moet land ook beweid worden om zo variatie in de slootkanten te krijgen

DNatuur, november 2023

Bijlage 1: alle soorten op een rij

	2023	Aantal territoria 2023						2023		
	maximaal waargenomen aantal	R1 broedparen	R2 broedparen	R3 broedparen	R2 gezinnen	R3 gezinnen	Hoogste aantal terr 2023	toe/afname max. aantal territoria 2023 tov 2022	Dichtheid/ 100 Ha 2023	
grutto	414	302	414	136	340	127	414	11,29%	10,6	
kievit	688	688	606	425	363	269	688	-26,34%	17,7	
scholekster	179	179	174	141	35	30	179	-13,94%	4,6	
tureluur	224	133	224	187	158	165	224	28,00%	5,8	
Kluut	0	0	0	0			0	#DEL/0!	0,0	
subtotaal eenden	1510	1307	1419	891	896	591	1510	-10,97%	38,8	
Bergeend	42	42	37	17			42	-12,50%	1,1	
Krakeend	148	148	143	97			148	-6,33%	3,8	
Kuifeend	40	36	40	28			40	-9,09%	1,0	
wilde eend	192	179	192	109			192	19,25%	4,9	
wintertaling	21	21	0	1			21	75,00%	0,5	
Zomertaling	9	9	6	2			9	0,00%	0,2	
slobeend	116	116	82	26			116	7,41%	3,0	
smient	0	0	0	0			0	-100,00%	0,0	
subtotaal kleine zangvogels	568	551	500	280			568	4,99%	14,6	
Gele kwikstaart	13	5	8	13			13	-13,33%	0,3	
Graspieper	18	18	2	4			18	0,00%	0,5	
Holenduif	2	0	2	0			2	-50,00%	0,1	
Koekoek	0	0	0	0			0	-100,00%	0,0	
Rietgors	1	0	0	1			1	0,00%	0,0	
Spreeuw	0	0	0	0			0	-100,00%	0,0	
witte kwikstaart	6	6	2	2			6	-40,00%	0,2	
soep duif	0	0	0	0			0	-100,00%	0,0	
kleine karekiet	4	0	0	4			4	100,00%	0,1	
Veldleeuwerik	60	55	60	32			60	62,16%	1,5	
winterkoning	0		0	0			0	-100,00%	0,0	

	2023	Aantal territoria 2023			R2 gezinnen	R3 gezinnen	2023	toe/afname max. aantal territoria 2023 tov 2022	Dichtheid/ 100 Ha 2023
	maximaal waargeno- men aantal territoria	R1 broedparen	R2 broedparen	R3 broedparen			Hoogste aantal terr 2023		
rietzanger	1	1	0	1			1	0,00%	0,0
subtotaal	105	85	74	57			105	9,38%	2,7
predatoren voor weidevogels								#DEL/0!	0,0
Ooievaar	0	0	0	0			0	-100,00%	0,0
Blauwe reiger	0	0	0	0			0	-100,00%	0,0
Bruine kiekendief	3	0	0	3			3	-66,67%	0,1
Buizerd	3	0	3	3			3	-72,73%	0,1
Zwarte kraai	11	11	7	7			11	-78,00%	0,3
slechtvalk	0	0	0	0			0	-100,00%	0,0
torenvalk	0	0	0	0			0	-100,00%	0,0
kauw	0	0	0	0			0	-100,00%	0,0
zilvermeeuw	0	0	0	0			0	-100,00%	0,0
diverse soorten								#DEL/0!	0,0
Knobbelzwaan	62	62	44	35			62	-36,08%	1,6
Visdief	4	4	3	3			4	0,00%	0,1
Waterhoen	1	0	1	0			1	-85,71%	0,0
Zwarte stern	45	0	40	45			45	-10,00%	1,2
grote zilverreiger	0	0	0	0			0	-100,00%	0,0
kleine mantelmeeuw	0	0	0	0			0	-100,00%	0,0
Purperreiger	0	0	0	0			0	-100,00%	0,0
kokmeeuw	0	0	0	0			0	-100,00%	0,0
ganzen								#DEL/0!	0,0
Brandgans	2	0	2	0			2	-33,33%	0,1
Canadese gans	16	7	16	4			16	-15,79%	0,4
Grauwe gans	27	27	3	5			27	-42,55%	0,7
Nijlgans	41	41	28	27			41	-48,10%	1,1
subtotaal	86	75	49	36	0	0	86	-41,89%	2,2
Fazant	1	1	0	1			1	-50,00%	0,0
Fuut	4	2	4	2			4	-77,78%	0,1
Meerkoet	4	4	0	0			4	-98,21%	0,1
Roek		0	0	0				-100,00%	0,0

